

“ความทุกข์ คือ โรค” : อุปลักษณ์โนทัศน์ที่สะท้อนผ่านรูปคำอุปลักษณ์ ในภาษาไทย¹

“Suffering is Illnesses”: Conceptual Metaphor Reflected through Metaphorical Expressions in Thai

ธนพล เอกพจน์ (Thanapon Eakapont)²
วิรัช วงศ์กัณันท์วัฒนา (Wirat Wongpinunwatana)³

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์รูปคำอุปลักษณ์ (Metaphorical Expressions) ที่สะท้อนอุปลักษณ์โนทัศน์ (Conceptual Metaphor) ของผู้ใช้ภาษาไทยที่เปรียบเทียบความทุกข์เป็นโรค โดยเก็บข้อมูลจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ (Thai National Corpus) ของภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และข้อมูลในเว็บบล็อกของไทย 6 แห่ง ที่เผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2556 ได้แก่ บล็อกเก็งค์ บล็อกกระปุก โอเคเนชั่นบล็อก โกทูโนว์บล็อก เด็กดีบล็อก และเอดดูโชนบล็อก

ผลการศึกษาพบว่ารูปคำอุปลักษณ์สามารถสะท้อนให้เห็นถึงการทำความเข้าใจความทุกข์ผ่านมโนทัศน์โรคจำนวน 44 รูปคำ โดยรูปคำอุปลักษณ์ ชี้ให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษามองความทุกข์เป็นเชื้อโรคชนิดหนึ่งที่สามารถแพร่กระจายหรือครอบงำทำให้มนุษย์เจ็บป่วยทั้งร่างกายและจิตใจ ความทุกข์จึงเปรียบได้กับโรคภัยที่จะต้องรีบรักษาให้หายไป ทั้งนี้ ยังพบว่าประสบการณ์ที่รับรู้ทางร่างกายอย่างการเจ็บป่วย สามารถช่วยอธิบายให้เข้าใจและเห็นภาพความทุกข์ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ความทุกข์ โรค รูปคำอุปลักษณ์ อุปลักษณ์โนทัศน์ ภาษากับความคิด

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ในหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น เรื่อง “อุปลักษณ์ความทุกข์ในภาษาไทย” ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิรัช วงศ์กัณันท์วัฒนา

² อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

* Corresponding author: Matomtuk@hotmail.com

Abstract

This article was to analyze metaphorical expressions reflected the conceptual metaphor of Thai language users who compare the suffering as the illnesses. Data were collected from Thai National Corpus, Department of Linguistics, Faculty of Arts, Chulalongkorn University. Additionally, data were from six different Thai weblogs publicized from 2007 to 2013 such as Bloggang, BlogKapook, OknationBlog, GotoKnowBlog, Dek-D Blog, and Eduzonesblog.

The result of the study found 44 metaphorical expressions that reflected the comprehension of the suffering through the concept of illnesses. The metaphorical expressions indicated that language users saw the suffering as a kind of germs that spread or dominate and cause human beings get ill physically and mentally, so the suffering could be compared as serious illnesses that had to be rapidly cured. Also, experience of physical perception like illnesses could be simplified and visualized the suffering obviously.

Keywords: Suffering, Illnesses, Metaphorical Expressions, Conceptual Metaphor, Language and Thought

บทนำ

อุปลักษณ์ หมายถึง รูปภาษาที่เกิดจากการนำภาษามาใช้เปรียบเทียบ ด้วยการนำความหมายของรูปภาษาหนึ่งไปเปรียบเทียบเป็นอีกความหมายหนึ่ง (ชัชวดี ศรลัมพ์, 2548; ศุภชัย ตีระวิชัย, 2549) โดยการเปรียบเทียบนี้จะนำสิ่งที่เป็กรูปธรรมซึ่งมนุษย์เข้าใจดี มาเปรียบกับสิ่งที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายขึ้น นอกจากนั้นอุปลักษณ์เป็นการใช้ภาษาที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดของคนในสังคมได้ แนวคิดดังกล่าวเป็นการศึกษาอุปลักษณ์ตามทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชานที่เสนอโดย Lakoff & Johnson (1980, 2003) การศึกษาตามแนวคิดนี้จะเน้นไปที่การอธิบายความหมายของรูปภาษาที่สัมพันธ์กับระบบความคิดและกระบวนการให้เหตุผลของมนุษย์ (ชัชวดี ศรลัมพ์, 2548) จะไม่ได้มองเพียงแค่ว่ารูปภาษากับความหมายที่ปรากฏแต่จะมองลึกไปถึงระดับโน้ตทัศน์หรือความคิดของผู้ใช้ภาษา โดยจะศึกษาความคิดเชิงเปรียบเทียบหรืออุปลักษณ์ที่อยู่ในระบบความคิดของมนุษย์ที่เรียกว่า “อุปลักษณ์โน้ตทัศน์” (Conceptual Metaphor) อันเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาอุปลักษณ์ตามทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชานที่มุ่งวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความคิดหรือความหมาย (Mappings) จากสิ่งที่เป็กรูปธรรมไปสู่สิ่งที่เป็กรูปนามธรรม (Kövecses, 2010) ซึ่งก็คือกระบวนการทำความเข้าใจสิ่งที่เป็กรูปนามธรรมด้วยสิ่งที่เป็กรูปธรรมผ่านการใช้ภาษาเปรียบเทียบหรืออุปลักษณ์ อนึ่ง การที่จะทราบถึงอุปลักษณ์โน้ตทัศน์นั้นสามารถพิจารณาได้จาก “รูปคำอุปลักษณ์” (Metaphorical Expressions) อันเป็กรูปฐานทางภาษาที่สามารถทำให้เห็นระบบวิธีคิดของผู้ใช้ภาษาในสังคมหนึ่งๆ เช่น อุปลักษณ์โน้ตทัศน์ของผู้ใช้ภาษาอังกฤษที่มองว่า TIME IS MONEY⁴ ดังสะท้อนจากรูปคำอุปลักษณ์ (Lakoff & Johnson, 1980, 2003) ต่อไปนี้

“You are **wasting** my time.”

“This gadget will **save** your hour.”

“How do you **spend** your time these days?”

“The flat tire **cost** me an hour.”

⁴ ในภาษาอังกฤษ เมื่อจะเขียนแสดงหรือกล่าวถึงอุปลักษณ์เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะต้องทำให้คำหรือข้อความเหล่านั้นโดดเด่นและแตกต่างไปจากปกติ โดยทั่วไปจะใช้วิธีการพิมพ์คำหรือข้อความภาษาอังกฤษที่แสดงอุปลักษณ์โน้ตทัศน์ด้วยตัวอักษรพิมพ์ใหญ่ทั้งหมดทุกคำ (สุรเชษฐ์ พิชิตพงศ์เผ่า, 2553)

จากตัวอย่างข้างต้น “เวลา” ในมุมมองของผู้ใช้ภาษาอังกฤษเปรียบได้กับเงินทอง เพราะมีการนำคำกริยาที่อยู่ในวงความหมายที่เกี่ยวข้องกับเงินทอง (MONEY) มาใช้ในบริบทภาษาที่เกี่ยวข้องกับเวลา (TIME) คำกริยาเหล่านี้คือ “รูปคำอุปลักษณ์” จากตัวอย่างปรากฏอยู่หลายคำ ได้แก่ wasting, save, spend และ cost อนึ่ง การใช้รูปคำอุปลักษณ์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าเวลามีลักษณะบางประการสอดคล้องกับเงินในมุมมองผู้ใช้ภาษาอังกฤษ (รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม, 2551) เพราะ “เวลา” จัดเป็นรูปภาษาที่เป็นนามธรรม ผู้ใช้ภาษาจึงนำคุณลักษณะเด่นบางประการของเงินทองมาใช้เป็นอุปลักษณ์ เช่น “สิ่งที่มีค่าต้องใช้สอยอย่างประหยัด” มาทำความเข้าใจกับเรื่องเวลาซึ่งซับซ้อน ให้รับรู้ความหมายได้ง่ายขึ้น ดังปรากฏรูปคำอุปลักษณ์ “save” หรือ “ลักษณะที่สามารถหมดหรือหายไปได้” สะท้อนจากรูปคำ “wasting” ที่หมายถึง การสิ้นเปลือง “spend” และ “cost” หมายถึง การใช้จ่ายเงินทอง เห็นได้ว่า อุปลักษณ์เป็นการใช้ภาษาที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงระบบการรับรู้เชิงเปรียบเทียบของมนุษย์

อุปลักษณ์ตามทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชานมีผู้ให้ความสนใจศึกษากันมากในวงวิชาการไทย ปรากฏงานวิจัยหลายฉบับด้วยกัน ซึ่งงานที่พบมีทั้งความแตกต่างและความเหมือนกัน กล่าวคือ งานวิจัยจะมีความแตกต่างกันในเรื่องของมนทัศน์ที่ศึกษา แต่ประเด็นในการวิเคราะห์ส่วนใหญ่จะเหมือนกันคือ ศึกษาในเชิงอรรถศาสตร์โดยมุ่งวิเคราะห์รูปภาษาเชิงเปรียบเทียบเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์มนทัศน์เชิงอุปลักษณ์ อันเป็นพื้นฐานการศึกษาตามแนวคิดของ Lakoff & Johnson (1980, 2003) เช่น งานของ มรินดา บุรรุ่งโรจน์ (2548) ศุภชัย ต๊ะวิชัย (2549, 2550) ชัชวดี ศรีลัมพ์ (2550) นันทนา วงษ์ไทย (2555) วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (2555) ธนพล เอกพจน์ (2558) ฯลฯ นอกจากนี้ งานวิจัยบางฉบับยังพิจารณาถึงหน้าที่ของอุปลักษณ์ อันเป็นแนวคิดทางวัฒนธรรม ดังในงานของ รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม (2551) ปิยภรณ์ ออบแพทย์ (2552) เชิดชัย อุดมพันธ์ (2555) และ อัษฎาวุธ ไสยรส (2558) ทั้งนี้ยังปรากฏงานที่ศึกษาในมุมมองของวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์หรือที่เรียกว่า “อุปลักษณ์เชิงวิพากษ์” เช่นงานของ รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม (2551) สุรเชษฐ์ พิธิพิวงค์เผ่า (2553) ไม่เพียงเท่านั้นยังปรากฏงานที่ศึกษามโนทัศน์เชิงเปรียบเทียบระหว่างสังคมและวัฒนธรรม ดังงานของ Kvalheim (2543) งานวิจัยเหล่านี้มุ่งศึกษาอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ในประเด็นต่างๆ ทั้งนี้ก็เพื่อพิจารณาว่าคนในสังคมคิดเห็นต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างไร

งานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษากระบวนการทำความเข้าใจเชิงเปรียบเทียบ ความทุกข์⁵ ซึ่งมีความซับซ้อนด้วยมโนทัศน์ที่เป็นรูปธรรมมากกว่าอย่าง “โรค” อันเป็น ภาวะที่ร่างกายทำงานได้ไม่เป็นปกติเนื่องจากเชื้อโรค (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) โดยสภาวะดังกล่าวจะเกิดขึ้นกับมนุษย์ทุกคน และอาจแตกต่างกันไปตามชนิดและ ความรุนแรงของโรค ผู้วิจัยพบว่าในภาษาไทยมีการนำมโนทัศน์ที่รับรู้เกี่ยวกับโรคมาช่วย ทำความเข้าใจความทุกข์ให้รับรู้ง่ายขึ้น ดังตัวอย่างการใช้ภาษาเชิงอุปลักษณ์

“ความทุกข์...ยังทำให้สุขภาพร่างกายของออม**ทรุดโทรม**ไปด้วย บางครั้ง**ปวดร้าวจีระะ**”

(คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

“**วัดขึ้นความทุกข์** อยากฉีตเข้าไปหลายๆ เข็มเลยคะ จะได้**หาย**จากความทุกข์ ชะที”

(บล็อกแก๊งค์)

“ความทุกข์ก็**ทุเลาลง**พอสมควร...”

(โกทูโนว์บล็อก)

ข้อความข้างต้น ปรากฏการนำรูปคำที่อยู่ในวงความหมายโรค ไม่ว่าจะเป็น “วัดขึ้น” เวชภัณฑ์ที่ใช้รักษา “ทุเลา” “ทรุดโทรม” “ปวดร้าวจีระะ” คำบอกอาการของโรค และ “หาย” ผลจากการรักษามาเปรียบกับความทุกข์ สะท้อนให้เห็นการเชื่อมโยงหรือถ้อยโยง ความคิดที่มีความเป็นรูปธรรมซึ่งหลอมรวมจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของผู้ใช้ ภาษาอย่างการเจ็บป่วยมาอธิบายความทุกข์ผ่านรูปคำที่มีความหมาย จึงสะท้อนอุปลักษณ์ มโนทัศน์ [ความทุกข์ คือ โรค]⁶

⁵ ทุกข์ หรือ ความทุกข์ (Suffering) ในงานวิจัยนี้ หมายถึง สภาวะที่มนุษย์เกิดความไม่สบายทั้งร่างกายและจิตใจ อันเกิดจากการได้รับประสบการณ์ที่ไม่ดี ทั้งในสภาพดังกล่าวมีความเป็นนามธรรม ยากที่จะอธิบาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2554; นววรรณ พันธุมธรา, 2555; ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

⁶ เนื่องจากภาษาไทยไม่มีอักษรตัวพิมพ์เล็กหรือตัวพิมพ์ใหญ่เหมือนในภาษาอังกฤษ ดังนั้น เมื่อจะเขียนแสดงหรือกล่าวถึง อุปลักษณ์เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะต้องทำให้คำหรือข้อความเหล่านั้นโดดเด่นและแตกต่างไปจากปกติ โดยทั่วไปจะ เลือกใช้เครื่องหมายวงเล็บเหลี่ยม หรือ [...] คร่อมคำหรือข้อความที่เป็นอุปลักษณ์มโนทัศน์นั้นไว้ (สุรเชษฐ์ พิตพิทพงศ์เผ่า, 2553) เพื่อแสดงให้เห็นการเปรียบเทียบในระบบบริบทของผู้ใช้ภาษา

อย่างไรก็ตาม ตัวอย่างข้างต้นเป็นเพียงบางส่วนของหลักฐานทางภาษา จากการสืบค้นพบว่าในภาษาไทยปรากฏรูปคำอุปลักษณะที่เปรียบเทียบความทุกข์เป็นโรคจำนวนมาก ผู้วิจัยพิจารณาว่าหากศึกษาในเชิงลึก จะทำให้ทราบถึงลักษณะที่สอดคล้องกันระหว่างความทุกข์และโรคในระบบปริชาน⁷ ของผู้ใช้ภาษาไทย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปคำอุปลักษณะที่สะท้อนอุปลักษณะโน้ตคนความทุกข์เป็นโรคในภาษาไทย

ขอบเขตของการวิจัย

งานวิจัยนี้รวบรวมข้อมูลรูปคำอุปลักษณะโรคที่แสดงการเปรียบเทียบกับคำว่า “ทุกข์” หรือ “ความทุกข์” จากทุกหมวดหมู่ในคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ (Thai National Corpus) ของภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แก่ งานเขียนทางวิชาการ (Academic) งานเขียนกึ่งวิชาการ (Non-Academic) เรื่องแต่ง (Fiction) หนังสือพิมพ์ (Newspaper) กฎหมาย (Law) และเบ็ดเตล็ด (Miscellany) รวมทั้งข้อมูลจากเว็บบล็อกของไทย 6 แห่ง ที่เผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2556 ได้แก่ บล็อกแก๊งค์ (Bloggang) บล็อกกระปุก (BlogKapook) โอเคเนชั่นบล็อก (OknationBlog) โกทูโนว์บล็อก (Goto Know Blog) เด็กดีบล็อก (Dek-D Blog) และเ็ดดูโซนบล็อก (Eduzonesblog)

⁷ ระบบปริชาน (Cognitive system) คือ องค์ความรู้ซึ่งประกอบด้วยมโนทัศน์ต่างๆ ที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ (อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2549) ทั้งนี้ มโนทัศน์ (Concept) หมายถึง ความคิดที่เกิดจากการเรียนรู้และประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์... (ชัชวดี ครุสัมพันธ์, 2550) เช่น มโนทัศน์โรค อาจเกิดจากการรับรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับโรค เช่น ชนิดของโรค สาเหตุของโรค อาการเจ็บป่วย และการรักษา ฯลฯ

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยนี้ศึกษาอุปลักษณ์ตามทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน ที่เสนอโดย Lakoff and Johnson (1980, 2003) แนวคิดนี้มองว่า ภาษาเปรียบเทียบหรืออุปลักษณ์เป็นการใช้ภาษาลักษณะหนึ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาได้ มนุษย์คิดอย่างไรสามารถพิจารณาได้จากภาษาที่ใช้ ทั้งนี้อุปลักษณ์แบ่งเป็นสองระดับ คือ

1. รูปคำอุปลักษณ์ (Metaphorical Expressions) หมายถึง รูปภาษาที่แสดงการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งให้เป็นอีกสิ่งหนึ่ง
2. อุปลักษณ์โนทัศน์ (Conceptual Metaphor) หมายถึง ความคิดเชิงเปรียบเทียบในระบบปริชานของผู้ใช้ภาษา เกิดจากกระบวนการทำความเข้าใจโนทัศน์ที่ซับซ้อนยากที่จะเข้าใจ ด้วยมโนทัศน์ที่เป็นรูปธรรมมากกว่า ทั้งนี้ ความคิดเชิงเปรียบเทียบจะสะท้อนผ่าน “รูปคำอุปลักษณ์”

การศึกษาอุปลักษณ์ตามทฤษฎีนี้ไม่เพียงแต่ศึกษารูปภาษาที่ปรากฏเท่านั้น แต่ยังมุ่งศึกษาระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาในการทำความเข้าใจสิ่งๆ หนึ่ง ด้วยอีกสิ่งหนึ่ง โดยกระบวนการที่เรียกว่า “การถ่ายโยงความหมายหรือเชื่อมโยง มโนทัศน์ (Mappings)”⁸ จากมโนทัศน์ที่เป็นรูปธรรมที่เรียกว่า “วงความหมายต้นทาง/แบบเปรียบเทียบ (Source Domain)” ไปสู่มโนทัศน์ที่เป็นนามธรรม หรือ “วงความหมายปลายทาง/สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ (Target Domain)” อย่างเป็นระบบ ยกตัวอย่างเช่น การเชื่อมโยงมโนทัศน์ในอุปลักษณ์มโนทัศน์ LOVE IS A JOURNEY ตามมุมมองของผู้ใช้ภาษาอังกฤษ (Kövecses, 2010) ดังนี้

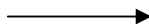
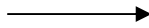
⁸ → เป็นสัญลักษณ์ที่ใช้แสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทางในระบบปริชานของผู้ใช้ภาษา

Source: JOURNEY

the travelers

the vehicle

the journey



Target: LOVE

the lovers

the love relationship itself

event in the relationship...

ภาพที่ 1 แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายระหว่าง
“มโนทัศน์การเดินทาง” กับ “มโนทัศน์ความรัก”

จากตัวอย่างปรากฏการนำขอบเขตมโนทัศน์ที่สะท้อนจากรูปคำที่จัดอยู่ในวงความหมาย “การเดินทาง” มาเป็นแบบเปรียบเทียบเพื่ออธิบายขอบเขตมโนทัศน์ปลายทางอย่าง “ความรัก” ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ โดยมีกระบวนการเทียบหรือถ่ายโยงคุณสมบัติที่คล้ายกันของวงความหมายทั้งสอง กล่าวคือ ผู้เดินทาง (The Travelers) ถ่ายโยงความหมายไปยัง คู่รัก (The Lovers) พาหนะสำหรับเดินทาง (The Vehicle) ถ่ายโยงความหมายไปยัง สัมพันธภาพระหว่างคู่รัก (The Love Relationship Itself) และการเดินทาง (The Journey) ถ่ายโยงความหมายไปยังเหตุการณ์ในความสัมพันธ์ (Event in the Relationship)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณ์ตามทฤษฎีอรรถศาสตร์ปริชาน
2. รวบรวมข้อมูลโดยสืบค้นด้วยคำ 2 คำ คือ “ทุกข์” กับ “ความทุกข์” เท่านั้น เพราะรูปคำดังกล่าวเป็นคำที่ใช้แทนหรืออ้างถึงมโนทัศน์นามธรรม ชับซ้อนอย่างสภาวะแห่งความไม่สบายกายไม่สบายใจของมนุษย์
3. คัดเลือกรูปคำอุปลักษณ์จากแหล่งข้อมูลที่ระบุไว้ในขอบเขตการวิจัย ซึ่งพิจารณาจากองค์ประกอบของอุปลักษณ์คือจะต้องปรากฏ “แบบเปรียบเทียบ/วงความหมายต้นทาง” และ “สิ่งที่ถูกเปรียบ/วงความหมายปลายทาง” แบบเปรียบเทียบบทความนี้คือ รูปคำที่จัดอยู่ในวงความหมายโรคอันเป็นมโนทัศน์ที่รับรู้เข้าใจทั่วกันในสังคมหนึ่งๆ และมีความเป็น

รูปธรรมมากกว่า ในการที่จะอธิบายสิ่งที่ถูกเปรียบหรือความทุกข์อันเป็นมโนทัศน์ที่ซับซ้อนให้เข้าใจง่ายขึ้น เช่น

“...**วัดซีนี่ถูกฉีดยา**เข้าร่างกายเพียงพอที่จะ**ต้านทานโรคทุกชนิด**แล้วหรือยัง”

(บล็อกแก๊งค์)

จากตัวอย่าง รูปคำอุปลักษณ์ “วัดซีนี่” “ฉีดยา (วัดซีนี่)” “ต้านทาน” และ “โรค (ทุกชนิด)” คือ แบบเปรียบ ส่วนคำว่า “ทุกข์” คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ

ทั้งนั้น ยังพิจารณาจากคำเชื่อมอุปลักษณ์ เช่น คำว่า คือ เป็น ฯลฯ เช่น

“...ความทุกข์ที่ฉันแบกรับมันยิ่งมากขึ้นเท่านั้น ฉันรู้สึกเหมือนตัวเองกำลังต่อสู้กับเชื้อโรค มัน**เป็น**เชื้อโรคที่ทนทานต่อยาปฏิชีวนะ...”

(บล็อกแก๊งค์)

รวมทั้งรูปภาษาที่ไม่ปรากฏคำเชื่อมอุปลักษณ์แต่มีคำแสดงการเปรียบเทียบปรากฏอยู่ เช่น

“...ความทุกข์ที่เกิดขึ้นกับใจนั้น หาก**รู้วิธีเยียวยา** ก็ไม่เป็นปัญหายิ่งใหญ่แต่อย่างใด...”

(เด็กติบลิ๊งค์)

ตัวอย่างข้างต้นปรากฏการนำรูปคำกริยาการรักษาโรคมมาเปรียบเทียบกับความทุกข์

4. นำรูปคำอุปลักษณ์โรคที่พบมาจัดกลุ่มความหมาย เช่น (ความทุกข์) ระบาด (ความทุกข์) เรื้อรัง และ (ความทุกข์) รุมเร้า จัดอยู่ในหมวดหมู่ความหมายรูปคำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวกับการแพร่กระจายของเชื้อโรค เป็นอุปลักษณ์โรค อนึ่ง การจัดกลุ่มรูปคำในอุปลักษณ์โรคนั้นจะต้องปรากฏรูปคำอุปลักษณ์ไม่ต่ำกว่า 10 คำซึ่งผู้วิจัยนับรูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏ 1 ครั้ง นับเป็น 1 คำ โดยไม่นับซ้ำ

5. วิเคราะห์ความหมายประจำของรูปคำที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณ์ โดยพิจารณาความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2556) หนังสือคลังคำของ นววรรณ พันธุมธา (2555) รวมทั้งการวิเคราะห์หรือตีความรูปภาษาบางรูปผู้วิจัยในฐานะเจ้าของภาษาจะเป็นผู้ให้คำอธิบายด้วยตนเอง ทั้งนี้จะพิจารณาจากคำแวดล้อมและบริบทร่วมด้วย

6. อธิบายถึงการนำรูปคำมาใช้เป็นอุปลักษณ์ โดยพิจารณาลักษณะเด่นที่มีความเหมือนกันระหว่างแบบเปรียบและสิ่งที่ถูกเปรียบ เช่น

“ความทุกข์...ทำให้สุขภาพร่างกายของออม**ทรุดโทรม**ไปด้วย บางครั้ง**ปวดร้าวจีระะ**”

(คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

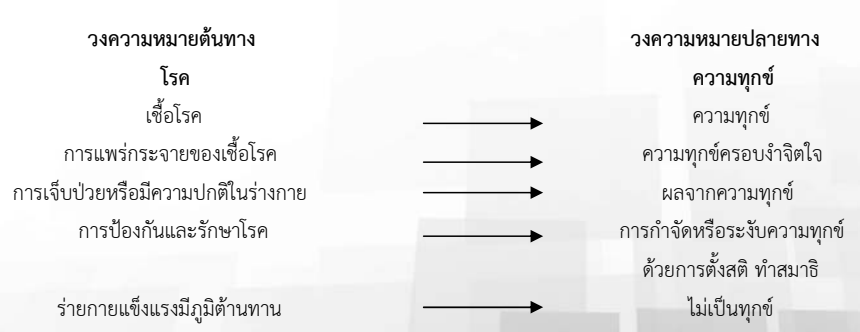
จากตัวอย่าง “ทรุดโทรม” และ “ปวดร้าวศีรษะ” เป็นคำที่อยู่ในวงความหมายผลของโรค เมื่อปรากฏในบริบทนี้เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นถึงข้อเสียของการเป็นทุกข์ เพราะผู้ที่เกิดความทุกข์จะเกิดอาการกระวนกระวาย ภายและใจหมองหม่น ทรุดโทรมไม่เป็นสุข ราวกับสภาพของผู้ที่ป่วยเป็นโรค ฉะนั้น โรคกับความทุกข์จึงมีลักษณะเด่นที่เชื่อมโยงกันคือ ส่งผลเสียต่อมนุษย์

7. รูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏสะท้อนอุปลักษณ์โนทัศน์ [ความทุกข์ คือ โรค] โดยในขั้นนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความหมายระหว่างวงความหมายต้นทาง (โรค) และวงความหมายปลายทาง (ความทุกข์) โดยพิจารณาจากกลุ่มความหมายต่างๆ ของรูปคำอุปลักษณ์โรค เพื่อแสดงการเชื่อมโยงเชิงเปรียบเทียบคู่คุณสมบัติของทั้งสองมโนทัศน์ในระบบปริชาณผู้ใช้ภาษาไทย

8. สรุปและอภิปรายผล

ผลการวิจัย

ผู้ใช้ภาษาทำความเข้าใจความทุกข์ในระบบความคิดด้วยการนำมโนทัศน์โรคมาใช้เป็นแบบเปรียบหรือวงความหมายต้นทางเพื่ออธิบาย “ความทุกข์” ซึ่งเป็นวงความหมายปลายทาง จึงสะท้อนอุปลักษณ์โนทัศน์ [ความทุกข์ คือ โรค] ความคิดเชิงเปรียบเทียบดังกล่าวเกิดจากการนำคุณสมบัติบางประการในมโนทัศน์โรคที่สะท้อนจากกลุ่มความหมายของรูปคำอุปลักษณ์มาเชื่อมโยง (ถ่ายโยง) เชิงเปรียบเทียบกับลักษณะบางประการของความทุกข์ในระบบปริชาณของผู้ใช้ภาษา ดังนี้



ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายระหว่าง “มโนทัศน์โรค” กับ “มโนทัศน์ความทุกข์”

กระบวนการถ่ายทอดความหมายในอุปลักษณ์โน้ตสนี่ แสดงให้เห็นว่า ความทุกข์เปรียบเป็นเชื้อโรค ความทุกข์ครอบงำจิตใจเปรียบเป็นการแพร่กระจายของเชื้อโรค ผลจากความทุกข์เปรียบเป็นการเจ็บป่วยหรือมีความผิดปกติในร่างกาย การกำจัดหรือระงับความทุกข์เปรียบเป็นการรักษาโรค การไม่เป็นทุกข์เปรียบเป็นร่างกายที่แข็งแรงมีภูมิต้านทาน

ดังนั้นจึงสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ใช้ภาษามองความทุกข์เป็นโรคภัยที่เบียดเบียนทำให้ร่างกายและจิตใจมนุษย์อ่อนแอ โดยโรคทุกข์ เป็นโรคนามธรรม ซ้ำซ้อน เพราะเป็นโรคที่อยู่ภายในจิตใจ จึงไม่มีการรักษาที่เป็นรูปธรรม สิ่งที่จะรักษาหรือทำลายโรคทุกข์นี้ได้ก็คือ สติ ถ้ามนุษย์มีสติ มนุษย์ย่อมมีภูมิต้านทานไม่เจ็บไข้อันเนื่องมาจากความทุกข์ ทั้งนี้ มโนทัศน์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นจากการนำรูปภาพที่อยู่ในวงความหมายหรือวงมโนทัศน์ของ “โรค” มาเปรียบเทียบกับความทุกข์ ซึ่งพบทั้งสิ้น 44 รูปคำ โดยรูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏมีความหมายเกี่ยวข้องกับโรคใน 5 ลักษณะได้แก่ ชื่อโรค ตัวนำโรค การแพร่กระจายของเชื้อโรค ผลของโรค รวมทั้งการป้องกันและรักษาโรค ดังจะอธิบายต่อไปนี้

1. **รูปคำอุปลักษณ์ที่แสดงชื่อโรค** หมายถึง การนำรูปคำว่า “โรค” ซึ่งเป็นคำนามทั่วไป (सामानยนาม) ที่ใช้เรียกโรคภัยไข้เจ็บโดยภาพรวม มากล่าวเปรียบเทียบกับความทุกข์ ปรากฏรูปคำอุปลักษณ์จำนวน 3 รูปคำ ได้แก่ โรคทุกข์ โรคทางกายทางใจ (ทุกข์) และโรคเสพติดทุกข์ ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1: “...จะทราบได้อย่างไรครับที่ ว่าวัคซีนนี้ถูกฉีดเข้าร่างกายเพียงพอที่จะต้านทานโรคทุกข์ นี้แล้วหรือยัง”

(บล็อกแก๊งค์)

รูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏคือ “โรค” หมายถึง ภาวะที่ร่างกายทำงานได้ไม่เป็นปกติเนื่องจากเชื้อโรค...(ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

เมื่อ “โรค” ปรากฏในบริบทนี้ เป็นการเปรียบเทียบให้ความทุกข์เป็นโรคภัยไข้เจ็บที่มนุษย์ต่างประสบ โดยมีการนำลักษณะเด่นของโรค คือ ภาวะที่ร่างกายอ่อนแอ เจ็บป่วย เพราะเชื้อโรคทำลายระบบภูมิคุ้มกัน มาเปรียบเทียบกับความทุกข์ กล่าวคือ เมื่อเจ็บป่วยจากโรคบางชนิด เช่น โรคบิด ผู้ป่วยจะมีอาการปวดท้องอย่างรุนแรง สร้างความทรมานเป็นอันมาก เช่นเดียวกับผู้ที่เป้นทุกข์ กายและใจจะไม่เป็นสุข อยู่ไม่นิ่ง คิดมากจนไม่เป็นอันทำอะไรส่งผลให้สุขภาพทรุดโทรม ไม่แข็งแรง เห็นได้ว่าผลกระทบที่ได้รับจากโรค จึงไม่ต่างอะไรกับผลเสียที่มนุษย์ได้รับจากความทุกข์ คือ ความไม่สบายกายไม่สบายใจ

2. **รูปคำอุปถัมภ์ที่เกี่ยวกับตัวนำโรค** หมายถึง การนำรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับสิ่งที่ก่อให้เกิดความผิดปกติในร่างกายหรือเชื้อโรค มาเปรียบเทียบกับความทุกข์จากการศึกษาพบจำนวน 2 รูปคำ ได้แก่ ไวรัส (ทุกข์) และ เชื้อโรค (ทุกข์) ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 2: “...ความทุกข์ที่ฉันแบกรับมันยิ่งมากขึ้นเท่านั้น ฉันรู้สึกเหมือนตัวเองกำลังต่อสู้กับเชื้อโรค
มันเป็นเชื้อโรคที่ทนทานต่อยาปฏิชีวนะ ยิ่งให้ยามากเท่าไร มันยังมีภูมิคุ้มกันมากเท่านั้น ส่วนร่างกายฉันกลับมีแต่แอลง...”

(บล็อกแก๊งค์)

ตัวอย่างที่ 3: “เราต้องฉีดวัคซีนป้องกันไวรัสทุกข์แล้วละ”

(บล็อกแก๊งค์)

รูปคำอุปถัมภ์ที่ปรากฏคือ “เชื้อโรค” และ “ไวรัส”

นววรรณ พันธุมธา (2555) จัดให้ทั้งสองรูปคำอยู่ในหมวดหมู่ความหมายสิ่งที่ทำให้เกิดโรคและตัวนำโรค โดยคำว่า “เชื้อโรค” หมายถึง สิ่งมีชีวิตขนาดเล็กมาก เมื่อเข้าสู่ร่างกายมนุษย์หรือสัตว์แล้วทำให้เกิดโรคได้ ส่วนคำว่า “ไวรัส” หมายถึง สิ่งมีชีวิตขนาดเล็กยิ่งกว่าแบคทีเรีย ซึ่งทำให้เกิดโรคติดต่อ

บริบทนี้เป็นการเปรียบเทียบด้วยการนำลักษณะเด่นของเชื้อโรคหรือเชื้อไวรัส คือ สิ่งก่อสร้าง ความผิดปกติต่อร่างกายมนุษย์ มาเปรียบเทียบกับผลเสียที่เกิดจากความทุกข์ กล่าวคือ หากเชื้อโรคแพร่เข้าสู่ร่างกาย และทำลายระบบภูมิคุ้มกัน จะส่งผลให้มนุษย์มีอาการเจ็บป่วย ร่างกายไม่แข็งแรง ผลจากเชื้อโรค จึงเปรียบได้กับ มนุษย์ที่เกิดความทุกข์ เช่น ผิดหวังกับคนรัก โกรธแค้นผู้อื่น จิตใจของผู้นั้นจะขุ่นมัว ไม่พอใจ เป็นผลทำให้สุขภาพกายทรุดโทรม ฉะนั้น ความทุกข์จึงเป็นเสมือนตัวนำโรคซึ่งสร้างความเจ็บป่วยทางกายและใจแก่มนุษย์

3. **รูปคำอุปถัมภ์ที่เกี่ยวกับการแพร่กระจายของเชื้อโรค** หมายถึง รูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับการแพร่กระจายของเชื้อโรคเข้าสู่ร่างกายมนุษย์ ซึ่งนำมาเปรียบเทียบกับความทุกข์ จากการศึกษาปรากฏรูปคำอุปถัมภ์จำนวน 3 รูปคำ ได้แก่ (ความทุกข์) ระบาด (ความทุกข์) เรื้อรัง และ (ความทุกข์) รมเร้า ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 4: “เกือบ 20 ปีแล้วที่ความทุกข์**รุมเร้า**ชีวิตเธอ จนร่างกายและจิตใจอ่อนแรง จะมัวคิดสิ่งใหม่ๆ ที่จะทำให้จัดโรคนี้นายไปได้”

(คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

รูปคำอุปลักษณะที่ปรากฏคือ “รุมเร้า” หมายถึง ประดังเข้ามา...(ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) อนึ่ง คำว่า “รุมเร้า” แม้จะไม่จัดอยู่ในวงความความหมายของโรค แต่ในบริบทนี้ ปรากฏคำว่า “โรค” รวมอยู่ด้วยจึงเป็นการเปรียบเทียบให้ความทุกข์เป็นโรคชนิดหนึ่ง ดังนั้น จึงจัดให้คำว่า “รุมเร้า” อยู่ในวงความหมายโรค เพราะบริบทเป็นตัวกำหนด

จากตัวอย่างเป็นการเปรียบเทียบให้ความทุกข์เป็นโรคภัยไข้เจ็บ โดยมีการนำลักษณะเด่นของโรคคือ ลักษณะของโรคแทรกซ้อนต่างๆ ที่ประดังเข้ามาส่งผลให้ผู้ป่วยมีอาการไม่ดีขึ้นมาเปรียบกับระดับความทุกข์ที่เพิ่มขึ้นในจิตใจมนุษย์ โดยแสดงให้เห็นว่าผู้ป่วยที่มีอาการแทรกซ้อน ทำให้โรคที่เป็นอยู่กำเริบ รักษาไม่หายขาด อาจเป็นเพราะไม่ดูแลตัวเอง เช่น ทานอาหารผิดโรค พักผ่อนน้อย หรือไม่ทานยาตามที่แพทย์สั่ง เช่นเดียวกับผู้ที่ทุกข์ มักจะสรรหาเรื่องไม่สบายกายไม่สบายใจมาคิดอยู่เนืองๆ ทั้งนี้เพราะความทุกข์จะเข้าครอบงำทำให้จิตใจไม่เป็นสุข กระวนกระวาย มีทัศนคติต่อสิ่งต่างๆ ในแง่ลบ เป็นผลให้ความทุกข์เพิ่มระดับมากขึ้น ชีวิตจึงไม่เป็นสุขราวกับโรคที่เป็นอยู่รุมเร้าเข้ามา

4. รูปคำอุปลักษณะที่เกี่ยวกับผลของโรค หมายถึง การนำรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับอาการเจ็บป่วยของมนุษย์อันเนื่องมาจากเชื้อโรคแพร่เข้าสู่ร่างกาย มาเปรียบเทียบกับความทุกข์ให้เข้าใจและเห็นภาพง่ายขึ้น จากการศึกษาพบจำนวน 12 รูปคำ ได้แก่ อึดอัด คล้ายอาหารไม่ย่อย (โรคทุกข์) บ้า (อาการโรค) ปวดร้าวศีรษะ (โรคทุกข์) ทำลายสุขภาพ พืช (ความทุกข์) คลื่นเหียนวิงเวียน (โรคทุกข์) ทрудโทรม (อาการโรคทุกข์) กินไม่ได้ นอนไม่หลับ (อาการโรคทุกข์) เจ็บหนัก ปวดระบมระทมทุกข์ พืชแสลงใจ และ ความเจ็บปวด ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 5: “...ความสุขของฉันทันนั้นอยู่ที่คนอื่น ต้องมีคนอื่นหยิбыให้ถึงจะสุข ยึดมัน และถึดมันอยู่อย่างนั้น วันใดที่เขาลืมป้อนความสุขให้ฉัน วันนั้นฉันก็ทุกข์แทบจะเป็นบ้า”

(ไอเคเนชั่นบล็อก)

รูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏคือ “บ้า” นววรรณ พันธุมธธา (2555) จัดให้คำว่า “บ้า” อยู่ในหมวดหมู่ความหมายสภาพจิตที่ไม่ปกติ หมายถึง สูญเสียสติสัมปชัญญะ

เมื่อ “บ้า” ปรากฏในบริบทนี้ เป็นการเปรียบเทียบลักษณะของโรคกับผลที่เกิดจากความทุกข์ กล่าวคือ “บ้า” เป็นโรคทางจิตที่แสดงอาการออกมาทางร่างกาย โดยมนุษย์ที่เป็นโรคบ้าจะมีการแสดงออกทางพฤติกรรมที่เกินพอดี ผิดกับคนปกติ ฉะนั้น ผลที่ได้รับจากโรคนี้คือ มนุษย์ไม่สามารถควบคุมสติ และตระหนักรู้ได้ ลักษณะดังกล่าวจึงเปรียบได้กับผลของความไม่สบายกายไม่สบายใจหรือความทุกข์ เช่น ผู้ที่เป็นทุกข์มักจะมีอาการกิริยากระวนกระวาย จิตใจไม่สงบ ควบคุมอารมณ์หรือความคิดไม่ได้เช่นเดียวกับผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยทางจิตหรือเป็นบ้า

ตัวอย่างที่ 6: “...เป็นทุกข์จนลืมนดูแลตัวเองส่งผลให้ร่างกาย**ทรุดโทรม**...”

(เอ็ดดูโซนบล็อก)

รูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏคือ “ทรุดโทรม” นววรรณ พันธุมธธา (2555) จัดให้รูปคำดังกล่าวอยู่ในหมวดหมู่ความหมาย การมีสภาพที่เลวลง หมายถึง มีสภาพเลวลงมาก เช่น บ้านช่องทรุดโทรม สังขารทรุดโทรม โดยในบริบทนี้ “ทรุดโทรม” เป็นคำบอกสภาพหรืออาการของผู้ที่เป็นโรค เพราะปรากฏรูปคำ “ร่างกาย” ร่วมอยู่ด้วย

เมื่อ “ทรุดโทรม” ปรากฏในบริบทนี้ เป็นการเปรียบเทียบสภาพของผู้ป่วยกับ สภาพผู้ที่เป็นทุกข์ กล่าวคือ จากร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรง มีน้ำมีนวล กลับซบผอม ไร้เรี่ยวแรง เนื่องจากเชื้อโรคแพร่เข้าสู่ร่างกายและไปทำลายระบบภูมิคุ้มกัน ส่งผลทำให้มนุษย์เจ็บป่วย เช่นเดียวกับที่ โดยปกติมนุษย์จะมีจิตใจผ่องใส เบิกบาน แต่พอมีเรื่องไม่สบายใจมา ขบคิด จิตใจที่เป็นสุขจึงกลับหมองเศร้า ขุ่นมัว เพราะมนุษย์ขาดสติปล่อยให้ความทุกข์ครอบงำ เมื่อใจไม่เป็นสุข ร่างกายก็พลอยแยลงตามไปด้วย ดังนั้น จะเห็นได้ว่าความทุกข์กับโรคมีลักษณะที่เหมือนกันคือ สร้างความไม่สบายกายไม่สบายใจแก่มนุษย์

5. รูปคำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวกับการป้องกันและรักษาโรค หมายถึง การนำรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวกับวิธีการเยียวยา รักษา ป้องกัน เวชภัณฑ์ในการรักษาโรค รวมถึงผลจากการรักษา มาอธิบายเชิงเปรียบเทียบกับความทุกข์ จากการศึกษาปรากฏรูปคำอุปลักษณ์จำนวน 24 รูปคำ ได้แก่ ยาปฏิชีวนะ ฉีด (วัคซีน) คลาย (ความทุกข์) ผ่อนคลาย (ความทุกข์) กินเหล้าแก้ทุกข์ เหล้า (ยารักษาโรค) รักษา (โรคทุกข์) ยา ภูมิคุ้มกันทุกข์

ถอนทุกข์ (พิษ) บรรเทา (ทุกข์) วัคซีน (ความทุกข์) ภูมิต้านทาน ผ่าตัดลูกศร (ความทุกข์) ป้องกัน (โรคทุกข์) ปัดเป่า (ทุกข์) ความทุกข์ทุเลา บำบัด (ทุกข์) หาย (จากโรคทุกข์) เยียวยา (โรคทุกข์) ยากล่อมประสาท ยาเสพติด แก้ว (รักษาโรค) และยานอนหลับ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 7: “...ความทุกข์ที่เกิดกับใจนั้น หากรู้วิธีเยียวยา ก็ไม่เป็นปัญหายิ่งใหญ่ แต่อย่างใด แต่ถ้าเยียวยากันไม่เป็น ไม่ถูกวิธี ก็ต้องสังเวทชีวิตกับความทุกข์...”

(เด็กตีบล็อก)

รูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏคือคำว่า “เยียวยา” นววรรณ พันธุมธา (2555) จัดให้รูปคำดังกล่าวอยู่ในหมวดหมู่ความหมายการทำให้หายจากอาการเจ็บป่วย หมายถึง ทำให้หายจากโรค เช่น เยียวยาคนไข้

เมื่อ “เยียวยา” ปรากฏในบริบทนี้ เป็นการเปรียบเทียบการรักษาโรค กับการควบคุมสติ กล่าวคือ เมื่อมนุษย์เจ็บป่วยย่อมต้องเข้ารับการรักษาให้หายเป็นปกติ เพราะถ้าปล่อยไว้โรคอาจเรื้อรังจนทำให้สุขภาพย่ำแย่ลง เหมือนกับเมื่อเกิดความทุกข์มนุษย์จึงต้องพยายามควบคุมสติ ทำจิตให้สงบ เพราะหากปล่อยให้ทุกข์ครอบงำจิตใจเรื่อยไปอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิต ดังนั้น การทำจิตให้ผ่องใสบริสุทธิ์เปรียบเป็นการรักษาโรคชนิดหนึ่งที่เรียกว่า “โรคแห่งทุกข์”

ตัวอย่างที่ 8: “จะทราบได้อย่างไรครับที่ว่าวัคซีนนี้ถูกฉีดเข้าร่างกายเพียงพอที่จะต้านทานโรคทุกข์นี้ แล้วหรือยัง”

(บล็อกแก๊งค์)

รูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏคือ “วัคซีน” หมายถึง ผลผลิตที่ประกอบด้วยเชื้อไวรัสหรือแบคทีเรียที่ถูกฆ่าหรือทำให้มีฤทธิ์อ่อนแรงจนไม่เป็นอันตราย สำหรับฉีดเข้าสู่ร่างกายเพื่อ กระตุ้นให้เกิดภูมิคุ้มกันโรคซึ่งเกิดจากเชื่อนั้นๆ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

เมื่อ “วัคซีน” ปรากฏในบริบทนี้ เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าการรักษาโรคนั้นต้องมีอุปกรณ์หรือเวชภัณฑ์ที่ช่วยในการรักษา เหมือนกับเมื่อมนุษย์มีความทุกข์ ย่อมต้องมีสิ่งที่จะมาช่วยให้ความทุกข์นั้นหายไป กล่าวคือ เมื่อมนุษย์มีอาการเจ็บป่วยจากโรคบางชนิด วิธีรักษาด้วยการรับประทานยาอาจไม่เพียงพอ จึงต้องได้รับวัคซีนอันเป็นผลผลิตที่ประกอบด้วยตัวยาที่เข้มข้นและมีประสิทธิภาพสูงในการกำจัดเชื้อโรค ทั้งนี้ก็เพื่อเสริมสร้างให้ร่างกายแข็งแรงมีภูมิต้านทานต่อเชื้อโรคได้เร็วขึ้น เช่นเดียวกับโรคแห่งความทุกข์

ที่แฝงตัวครอบงำจิตใจมนุษย์ให้เศร้าหมอง ไม่บริสุทธิ์ผ่องใส ซึ่งมนุษย์อาจรักษาด้วยการพยายามลืมเรื่องราวต่างๆ ที่ทำให้เกิดทุกข์ แต่ก็ไม่เป็นผล เพราะวิธีการดังกล่าวเป็นการแก้ไขที่ปลายเหตุ ฉะนั้น ทางเดียวที่จะทำลายเชื้อโรคความทุกข์ได้คือต้องฉีดวัคซีนเข้าไปทำลายเชื้อเหล่านั้น หรืออีกนัยหนึ่งคือ การตั้งสมาธิควบคุมสติ พิจารณาสาเหตุของความทุกข์ โดยเมื่อรู้ว่าสิ่งที่ทำให้เป็นทุกข์นั้นคืออะไร มนุษย์จะมีความคิดที่แยบคาย จิตใจสงบ มองโลกในแง่ดี และไม่เป็นทุกข์ ดังนั้นในบริบทนี้ จึงเป็นการนำลักษณะเด่นของวัคซีนคือ สิ่งที่ใช้กำจัดเชื้อโรคมาเปรียบเทียบกับในการทำจิตใจสงบเพื่อให้ความทุกข์สูญสิ้นไป

ตัวอย่างที่ 9: “เราเคยออกหักรุนแรง...แล้ววันรุ่งขึ้นก็ตื่นขึ้นมาดำเนินชีวิตตามปกติไม่ใช่ลืมเร็ว แต่พอเข้าใจแล้ว ความทุกข์ก็ทุเลาลงพอสมควร...”

(โกทูโนว์บล็อก)

รูปคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏคือ “ทุเลา” หมายถึง ค่อยยังชั่ว เช่น ไข้ทุเลา.. (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556)

เมื่อปรากฏในบริบทนี้ เป็นการเปรียบเทียบให้เห็นว่าอาการทุเลาของโรคเป็นเสมือนจิตใจของมนุษย์ที่หม่นหมองไม่มีความสุขเริ่มสงบ และมีสติ กล่าวคือ ความเจ็บป่วยเป็นสิ่งที่สร้างความทรมานทางกายและใจให้กับมนุษย์ จะต้องทำการรักษาให้โรคภัยไข้เจ็บนั้นบรรเทาลง อาจด้วยวิธีการทานยา ฉีดยา หรือผ่าตัด และเมื่ออาการเจ็บป่วยเริ่มหาย สุขภาพกายจึงฟื้นฟูและแข็งแรงขึ้น ส่งผลให้ใจเป็นสุขตามไปด้วย เช่นเดียวกับเมื่อเป็นทุกข์ภาวะทางจิตใจจะไม่นั่นคง กระวนกระวาย ลุกลี้ลุลน และหากใจไม่เป็นสุข จะส่งผลให้ร่างกายของมนุษย์อ่อนล้า ไม่แข็งแรง ไร้สง่าราศี ทำให้ต้องขจัดหรือทำลายเชื้อโรคแห่งความทุกข์ที่ครอบงำออกไป ด้วยการตั้งสติ พิจารณาสาเหตุที่ทำให้ตนเองเป็นทุกข์ และหากตระหนักแล้วว่าความทุกข์เป็นสิ่งไม่ดี เป็นความวิบัติที่ส่งผลร้ายต่อตนเอง จึงพยายามมองโลกในแง่ดี ทำจิตใจให้ผ่องใส มีความสุข ลักษณะเช่นนี้ไม่ต่างกับสภาพร่างกายเริ่มฟื้นฟูหลังอาการป่วยหายไป

ตัวอย่างที่ 10: “...หากเราไม่ต้องการให้ใจมีทุกข์ก็ต้องสร้างภูมิด้านทานทุกข์ทางใจไว้ให้ดีๆ นั่นคือการตั้งสติ...”

(โกทูโนว์บล็อก)

รูปคำอุปลักษณะที่ปรากฏคือ “ภูมิต้านทาน” หมายถึง สภาพที่ร่างกายมีแรงต่อต้านเชื้อโรคที่เข้าสู่ร่างกาย (นวรธรณ พันธ์เมธา, 2555)

เมื่อ “ภูมิต้านทาน” ปรากฏในบริบทนี้ เป็นการเปรียบเทียบสภาพร่างกายที่แข็งแรงไม่เจ็บไข้ กับภาวะที่จิตใจสงบ มีสมาธิ กล่าวคือ ในร่างกายมนุษย์จะมีสิ่งที่เรียกว่า “ภูมิต้านทาน” อันเป็นเสมือนเกราะป้องกันไม่ให้เชื้อโรคแพร่เข้าสู่ร่างกาย ถ้าหากไม่ดูแลรักษาสุขภาพ อาทิ พักผ่อนไม่เพียงพอ โหมงานหนัก ก็อาจส่งผลให้ภูมิต้านทานในร่างกายอ่อนแอลง จนเป็นเหตุให้เกิดการเจ็บป่วย เหมือนกับถ้าหากมีสติ เชื้อโรคแห่งความทุกข์ก็จะไม่สามารถเข้าครอบงำ สร้างความไม่สบายกายไม่สบายใจแก่ตนเองได้ ดังนั้น สติจึงเปรียบได้กับภูมิต้านทานที่ร่างกายสร้างขึ้นเพื่อต่อต้านเชื้อโรคทุกข์

สรุปและอภิปรายผล

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษารูปคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์เชิงเปรียบเทียบความทุกข์เป็นโรคในภาษาไทย ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า ในมุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยเปรียบเทียบความทุกข์เป็นเสมือนโรคชนิดหนึ่งที่สร้างความทรมานทั้งทางร่างกายและจิตใจ พิจารณาได้จากรูปคำอุปลักษณะโรคที่ปรากฏ ซึ่งพบจำนวน 44 รูปคำ โดยรูปคำดังกล่าวมีความหมายเกี่ยวข้องกับโรคใน 5 ลักษณะได้แก่ ชื่อโรค ตัวนำโรค การแพร่กระจายของเชื้อโรค ผลของโรค รวมทั้งการป้องกันและรักษา รูปคำอุปลักษณะที่ปรากฏเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าระบบความคิดของผู้ใช้ภาษามองว่าความทุกข์คือโรคที่สร้างความไม่สบายกายไม่สบายใจที่จะต้องหาวิธีการป้องกันหรือรักษาให้โรคความทุกข์หายไป อนึ่ง ผู้วิจัยพิจารณาว่าการที่ผู้ใช้ภาษาเปรียบเทียบความทุกข์ด้วยมโนทัศน์โรคนั้น เนื่องด้วยโรคเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นโดยตรงกับตัวมนุษย์ เมื่อมนุษย์เจ็บป่วยหรือเป็นโรค สภาพร่างกายจะทรุดโทรมอ่อนแอ จิตใจหมองหม่นไม่ผ่อนคลาย ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับความทุกข์อันเป็นภาวะที่เกิดขึ้นกับตัวมนุษย์คือทำให้เกิดความไม่สบายกายไม่สบายใจ ความทุกข์กับโรคจึงมีลักษณะเด่นเหมือนกันคือ ส่งผลเสียต่อมนุษย์ เห็นได้ว่าผู้ใช้ภาษาเชื่อมโยงประสบการณ์ที่เกิดขึ้นกับร่างกายมาทำความเข้าใจความทุกข์ให้รับรู้ง่ายขึ้น ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดภาษาศาสตร์ปริชานที่ว่าประสบการณ์มีผลต่อการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบ

ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษามีความคิดเชิงลบต่อความทุกข์ พิจารณาได้จากการนำคำที่อยู่ในวงโนทัศน์โรค อันเป็นสภาวะที่ส่งผลร้ายต่อตัวมนุษย์มาใช้เป็นอุปลักษณ์ ความทุกข์จึงเป็นสิ่งไม่ดีที่ต้องกำจัดให้สิ้นด้วยเวชภัณฑ์ หรือเครื่องมือที่ใช้รักษาให้โรคทุกข์หายไป นั่นคือ การใช้สติไตร่ตรองสาเหตุและผลเสียของความทุกข์เพื่อปล่อยวางเรื่องราวหรือสิ่งต่างๆ ที่ทำให้มนุษย์เกิดความไม่สบายกายไม่สบายใจ โมนทัศน์โรคจึงเป็นสภาวะที่เกิดจากประสบการณ์ด้านลบในชีวิตประจำวันที่ใช้ภาษานำมาทำ ความเข้าใจเชิงเปรียบเทียบให้เข้าใจสภาพของความทุกข์ นอกจากนี้ยังพบว่า ความทุกข์เป็นสภาวะที่ไม่คงทน สามารถสูญสลายไปได้ด้วยใจที่สงบ ดังปรากฏรูปคำอุปลักษณ์ ที่เกี่ยวกับการรักษาให้โรคความทุกข์หายไป เช่น “เยียวยา” “ความทุกข์ทุเลา” “บำบัด (ทุกข์)” “หาย (จากโรคทุกข์)” ฯลฯ ผู้วิจัยพิจารณาว่าระบบคิดเช่นนี้สอดคล้องกับแนวคิด พระพุทธศาสนาที่ผูกพันในสังคมไทยที่ว่า “อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา” อันหมายถึง ทุกสิ่งไม่มี ความจริงยั่งยืน ทุกสิ่งย่อมเสื่อมสูญหรือเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เฉกเช่นเดียวกับ ความทุกข์และโรค

เห็นได้ว่า ความทุกข์เป็นสิ่งที่สร้างความไม่สบายกายไม่สบายใจให้มนุษย์ โดยเมื่อมนุษย์ประสบกับความทุกข์จึงต่างพยายามหลีกเลี่ยงหรือทำลาย ความทุกข์ให้หมดสิ้นไป ความสุขหรือความสงบจึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่มนุษย์ปรารถนา รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม (2556) ท้าวจัยเรื่อง “อุปลักษณ์ความสุขในบล็อกไทย” มุ่งศึกษาว่าผู้ใช้ภาษามีระบบ ความคิดต่อความสุขซึ่งเป็นโนทัศน์นามธรรมอย่างไร โดยเก็บข้อมูลจากเว็บบล็อกของไทย อันเป็นแหล่งรวบรวมบทความเขียนต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงการใช้ภาษาที่หลากหลาย พบว่า ผู้ใช้ภาษามองความสุขเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาและทุกคนต้องการครอบครอง ตรงกันข้ามกับความทุกข์ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่ต้องการ ดังตัวอย่าง “เมื่อคุณหิวที่ทุกข์ พออิ่มก็สุขล้นนิดเดียวกลับหิวทุกข์อีกแล้ว...ก็ต้องหาความสุขมา**ป้อน**เรื่อย ๆ” จากข้อความ ดังกล่าวปรากฏรูปคำอุปลักษณ์ที่เปรียบเทียบความสุขเป็นอาหารที่เมื่อบริโภคแล้วจะทำให้ร่างกาย แข็งแรง เบิกบานใจ ความสุขจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นที่มนุษย์ขาดไม่ได้ ในขณะที่ความทุกข์คือ สิ่งที่ไม่ดีที่จะต้องทำลายให้หมดไป ดังเห็นได้จากการนำรูปคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับ การรักษาโรคมาเปรียบเทียบ งานวิจัยของ รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม (2556) ช่วยชี้ให้เห็น ข้อแตกต่างทางด้านความคิดของผู้ใช้ภาษาไทยที่มีมุมมองต่อความสุข และความทุกข์ได้ ชัดเจนขึ้น

มนุษย์จะนำประสบการณ์ที่ใกล้ชิดมาอธิบายหรือทำความเข้าใจโมทัศน์ที่เข้าใจยากในลักษณะของการเปรียบเทียบ (อุปลักษณ์) ซึ่งกระบวนการอุปลักษณ์นี้จะเกิดขึ้นในระบบความคิดก่อนที่จะถ่ายทอดสู่การใช้ภาษา บทความนี้มุ่งนำเสนอเฉพาะการนำโมทัศน์โรคมารทำความเข้าใจความทุกข์ ผู้วิจัยพบว่าในภาษาไทยนอกจากผู้ใช้ภาษาจะเปรียบเทียบความทุกข์เป็นโรคร้ายไข้เจ็บแล้ว ยังเปรียบความทุกข์กับสรรพสิ่งต่างๆ มากมายตามแต่ประสบการณ์ของแต่ละบุคคล ได้แก่ มนุษย์ ธรรมชาติ การต่อสู้ วัตถุสิ่งของ พืช สสารหรือสิ่งที่มีปริมาณวัดดวง ไฟ สิ่งปฏิกูล สัตว์ร้าย อาหาร การเดินทาง และสถานที่หรือสิ่งปลูกสร้าง ผลการศึกษารูปคำอุปลักษณ์ในโมทัศน์ต่างๆ ที่ปรากฏไม่ได้สะท้อนให้เห็นว่าความทุกข์เป็นสิ่งที่ไม่ดีที่ควรหลีกเลี่ยงเท่านั้น หากแต่ในบางโมทัศน์ยังสะท้อนระบบความคิดเชิงบวกของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อความทุกข์อีกด้วย โดยผลการศึกษาอุปลักษณ์ความทุกข์ดังกล่าว สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากงานวิจัยของ ธนพล เอกพจน์ (2558)

เอกสารอ้างอิง

- ชัชวดี ศรีลัมพ์. (2548). อุปลักษณ์ตามแนวคิดของทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน. **วารสารศิลปศาสตร์**, 5(1), 1-16.
- _____. (2550). รายงานวิจัยเรื่อง อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในนาฏยภาษา. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เชิดชัย อุดมพันธ์. (2555). อุปลักษณ์เกี่ยวกับโรคในภาษาไทยถิ่นใต้. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ธนพล เอกพจน์. (2558). อุปลักษณ์ความทุกข์ในภาษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นันทนา วงษ์ไทย. (2555). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทย. **วารสารภาษาและวัฒนธรรม**, 31(1), 43-64.
- นวรรธน์ พันธุมธธา. (2555). **คลังคำ**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ปิยภรณ์ อบแพทย. (2552). อุปลักษณ์เกี่ยวกับชีวิตในหนังสือธรรมะ. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มิรินดา บุรุงโรจน์. (2548). อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2554). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์: ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม. (2551). อุปลักษณ์ที่นักการเมืองไทยใช้: การศึกษาตามแนววรรณคดีปริชานและงานปฏิบัติศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน.
- วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2555). กิเลส: การศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย. **วารสารมนุษยศาสตร์**, 19(2), 24-41.

- ศุภชัย ติ้ววิชัย. (2549). **อุปลักษณะเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2550). **อุปลักษณะเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย**. **วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับพิเศษภาษาและวรรณกรรม**, 29 (กรกฎ-ธันวาคม), 54-75.
- สุรเชษฐ์ พิชาติพงศ์เผ่า. (2553). **อุปลักษณะชีวิตในหนังสือแนะนำการดำเนินชีวิต: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมนทัศน์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2549). **กว่าจะเป็นนักภาษาศาสตร์**. กรุงเทพฯ : ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อัมภาวรุฑ ไสยรส. (2558). **มนอุปลักษณะความเป็นอีสานในบทเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- Kvalheim, D. (2000). **Conceptual Metaphors of Time in Thai and English**. Master thesis in Linguistics, Graduate School, Chulalongkorn University.
- Kövecses, Z. (2010). **Metaphor: A Practical Introduction**. 2nd ed. Oxford: Oxford University Press.
- Lakoff, G. and Johnson, M. (1980). **Metaphor we live by**. Chicago and London: University of Chicago Press.
- _____. (2003). **Metaphor we live by**. 2nd. Chicago and London: University of Chicago Press.